

Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: Klima prvních ročníků středních škol v závislosti na adaptačním kurzu
Autor: Bc. Anna Pytlíková
Posudek vypracoval: PaedDr. Petr Bauman, Ph.D.

Předložená diplomová práce je studií věnovanou vlivu adaptačních kurzů na utváření psychosociálního klimatu tříd středoškolských prvních ročníků. Výzkum klimatu školní třídy je téma v českém pedagogickém výzkumu dobře etablované, potenciální přínos diplomové práce vidím zejména v hledání souvislostí mezi oblastí, jíž se věnuje školní pedagogika, a oblastí, která je spíše doménou pedagogiky volného času, resp. pedagogiky zážitku. Cílem práce, který autorka uvádí v úvodu, je: „zjistit, v čem se liší třídy, které se adaptačního kurzu zúčastnily(,) oproti těm, jež se adaptačního kurzu nezúčastnily.“

Jazyková a formální stránka práce, použité zdroje

Práce je psána čtivě, její stylistika většinou odpovídá požadavkům odborného stylu – až na několik neobratných formulací, např. „z hlediska přijímání skupinou prosazování jedince ve skupině“ (s. 12), uvádění neformální varianty jména „Vláďa Halada“ (na s. 38 dokonce pouze „Vláďa“) a zejména pak nekritické přejímání formulací z propagačních materiálů (kap. 4.3). Při pročítání textu bylo možné narazit na několik překlepů či chyb ve tvarech slov vzniklých zřejmě při revizi textu a několik chyb ve psaní čárek v souvětích. Vzhledem k tématu práce nepůsobily dobře chyby ve skloňování výrazu „klima“ (s. 31–32) ani chybné i/y ve výrazu „díky reflexy“ (s. 49). Celkový počet chyb však vzhledem k rozsahu práce nepůsobil výrazně rušivě.

Formální stránka práce je pečlivá, nedotaženě působí jen technické zpracování grafů, obrázků a tabulek. Seznam použitých zdrojů čítá solidních 52 položek; použité zdroje jsou citovány korektně (s výjimkou neuvedení zdroje použitého dotazníku SORAD). Požadavky kladené na rozsah diplomové práce byly splněny.

Obsahová stránka práce

Práce je členěna do pěti základních kapitol. Jejich struktura se vzhledem k cílům práce jeví jako smysluplná, celkově tvoří kompaktní celek. Jako zbytečné vzhledem k cílům práce vnímám pouze zařazení kapitoly věnované historii zážitkové pedagogiky (kap. 4.4.1), vzhledem k poměrně povrchnímu zpracování je v podstatě zbytečná také kapitola 4.4.8.

První čtyři kapitoly diplomové práce jsou věnovány teoretickým aspektům tématu (školní třída jako malá sociální skupina, skupinová dynamika, klima třídy, teoretická východiska realizace adaptačních kurzů). Jedná se spíše o výběr relevantních poměrně známých poznatků z literatury (dostupné v českém jazyce) bez výraznějšího pokusu o vlastní analýzu, syntézu či kritické zhodnocení ve vztahu k aplikaci ve vlastním výzkumném šetření. Postrádám zde výraznější explicitní propojení prezentované teorie a vlastního výzkumu. Chybí alespoň rámcový přehled dostupných výzkumných technik a nástrojů a zdůvodnění vlastního zvoleného postupu, konstrukce použitých dotazníků apod.

Pátá kapitola je pak věnována vlastnímu výzkumnému šetření, které proběhlo ve dvou fázích s využitím tří dotazníků. Obsahuje řadu tabulek s doprovodným textem, který ovšem nabízí pouze slovní vyjádření sumarizovaných relativních četností a jejich stručnou interpretaci s minimální přidanou hodnotou oproti informacím, které jsou již obsaženy v tabulkách. Ačkoli je také tato část textu zpracována pečlivě, interpretaci předložených zjištění považuji minimálně za problematickou (níže uvádím příklady obecnějších problémů, které se vyskytovaly častěji):

- s. 58nn: Domnívám se, že skutečnost, že např. cca polovina žáků v prvním týdnu školní docházky nedokázala jednoznačně odpovědět, zda mají pocit, že do třídy „opravdu patří“ nebo zda vědí, že jim v případných nesnázích „třída pomůže“, a zvolila proto neutrální středovou variantu na příslušné škále, není možné interpretovat tak, že pro určitý podíl žáků je atmosféra v dané třídě neutrální, nikoli pozitivní – zvláště pokud takřka všichni žáci ve třídě zcela nebo alespoň spíše souhlasí s tvrzeními, že „žáci jsou na sebe navzájem hodní“, „chovají se přátelsky k ostatním spolužákům“ nebo že jsou spolu rádi v kontaktu.
- Interpretovat nesouhlas s tvrzením 18 v dotazníku 1 (Přestávky jsou v této třídě hlučné) tak, že žáci hodnotí komunikaci ve třídě jako inhibovanou, je velmi odvážné. Zvláště pokud titíž žáci uvádějí (tvrzení 17), že se o přestávkách se svými spolužáky baví. Hlučnost je výraz velmi relativní a spíše negativně zabarvený. Nehodnotí-li respondent přestávku jako hlučnou, možná tím jen říká, že o přestávkách panuje normální ruch, nikoli

„hrobové ticho“. Byť to může být pravda, z negativních voleb nebo voleb neutrálních v tomto případě rozhodně neplyne, že „mezi sebou žáci mají ostych“ (s. 60).

- s. 66: Není zřejmé, z jakých dat vychází druhá polovina odstavce pod tabulkou (číslování tabulek v textu chybí).
- s. 71nn: Negativní volby u tvrzení č. 1 a 2 v dotazníku 2 („Nyní se cítím ve třídě lépe než na začátku školního roku.“ a „Nyní je atmosféra ve třídě pozitivnější než na začátku školního roku.“) autorka automaticky interpreтуje jako negativní charakteristiku atmosféry ve třídě. Co když se někdo cítil dobře na začátku i nyní, a ke změně tedy z jeho pohledu nedošlo?
- s. 73nn: Můžeme nesouhlas s tvrzením „Mám ve třídě kamaráda/ku, který/á mi vždy pomůže.“ automaticky chápat jako negativní atribut klimatu třídy? Není to pouze výraz realistických očekávání respondenta? (srov. s alternativní formulací „Mám ve třídě kamaráda/ku, který/á je mi vždy ochoten/ochotna pomoci.“)
- s. 89nn: Vyšší vliv chlapců ve třídě je na jednom místě vysvětlen jejich nižším počtem ve třídě. V následujícím odstavci je však stejným důvodem (nižší počet dívek ve třídě) vysvětlován nižší vliv dívek.
- s. 90nn: Neutrální hodnocení vlivu či sympatií je interpretováno jako projev neschopnosti zaujmout hodnotící stanovisko vůči spolužákům zapříčiněné zatím nedostatečnou zralostí skupiny. Nemůže však být některý ze spolužáků – po zralé a zdůvodněné úvaze – skutečně vnímán neutrálně?
- s. 96: Autorka tvrdí, že „adaptační kurz skutečně napomohl žákům rychleji se přesunout do druhé vývojové fáze.“ Přitom však zcela pomíjí zjištění, že ve třídách, které a.k. neabsolvovaly byla zjištěna vyšší míra napětí a byly zaznamenány konflikty – což je dle tvrzení uvedených v kapitole 2.5.2 právě charakteristickým znakem druhé fáze vývoje skupiny. Tento závěr je proto minimálně sporný.

Kromě některých výše uvedených výhrad se diplomandka v průběhu obhajoby může vyjádřit k těmto otázkám:

1. V kapitole 4.3 se hovoří o cílech adaptačních kurzů, které jsou orientovány převážně na sociální dimenzi vzdělávacího procesu. Zajímalo by mne, jaký má autorka názor na absenci cílů, které by byly více zaměřeny nejen na adaptaci sociální, ale také na adaptaci kognitivní (motivace k učení, učení se učit, reflektovat proces učení apod.). Nebyly by tyto cíle z hlediska potřeb středoškolského studia hodnotnější než cíle na adaptačních kurzech tradičně prosazované?
2. Druhý a třetí dotazník byly respondentům zadávány cca po dvou měsících školní docházky. Jaký předpokládáte dlouhodobější efekt adaptačních kurzů, pokud by byly dotazníky zadány později? Předpokládáte spíše, že adaptační kurz sociální adaptaci pouze akceleruje (tj. předpokládáte spíše, že v dlouhodobějším horizontu dojde k setření rozdílů mezi třídami), nebo navozuje jinou kvalitu klimatu třídy, která by se projevila i po delší době?
3. Proč v designu výzkumu bylo postupováno tak, že byl po dvou měsících administrován nový dotazník (č. 2) namísto toho, aby byl znovu využit dotazník č. 1?
4. Které aspekty adaptačního kurzu považujete za nositele potenciálního vlivu (samotnou možnost intenzivnějšího sociálního kontaktu, nebo některé specifické prvky v programu)?
5. Čím si vysvětlujete opakovaně potvrzený vnímaný větší vliv chlapců oproti dívkám?
6. Lišily by se nějak zjištěné výsledky, pokud by byly mezi sebou srovnávány nikoli třídy, které absolvovaly a neabsolvovaly adaptační kurzy, ale rozdíl (posuny) ve výsledcích těchto tříd před a.k. a po a.k. (tj. klasický experimentální design)?
7. Na s. 96 (podobně také s. 57) autorka tvrdí, že „hypotézy došly svého naplnění“. Co je tím myšleno?
8. Vysvětlíte závěr (s. 96): „rozdíly jsou sice nepatrné, ale přesto ukazují význam adaptačních kurzů pro školní třídy“. Jak by se lišila interpretace výsledků, pokud by byly posuzovány nejen rozdílů absolutní, ale také statistická významnost těchto výsledků?

Předloženou práci **doporučuji** k obhajobě; v závislosti na průběhu obhajoby navrhuji hodnocení stupněm: „**velmi dobře**“ / „**dobře**“.

V Českých Budějovicích, 13. května 2012.

